

Koulutusta myydään ja ostetaan, myös Suomessa

Hannu Sirén

Johtaja, VTM

Opetus- ja kulttuuriministeriö

hannu.siren@minedu.fi

Birgitta Vuorinen

Opetusneuvos, KM

Opetus- ja kulttuuriministeriö

birgitta.vuorinen@minedu.fi

Tiivistelmä

Korkeakoulutettujen määrä maailmassa kasvaa. Korkeakouluissa opiskelevien määrä ja korkeakoulutuksen kysyntä on lisääntynyt erityisesti ns. kasvavissa talouksissa. Korkeakoulutuksen kysyntä ja tarjonta eivät kuitenkaan aina määrällisesti, sisällöllisesti tai laadullisesti kohtaa. Koulutusta etsitään sieltä, missä sitä on tarjolla tai koulutusta tuodaan sinne, missä on kysyntää. Suomalaiset korkeakoulut haluavat toimia kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla. Millaisin reu-

naehdoin suomalaiset korkeakoulut voivat näillä markkinoilla toimia?

Suomalaiset korkeakoulut voivat periä maksuja muusta kuin tutkintoon johtavasta koulutuksesta eli esimerkiksi tutkinnon osien suorittamisesta, avoimen yliopiston opetuksesta sekä täydennyskoulutuksena annetusta opetuksesta.

Suuri osa maailmanlaajuisen koulutuskäytännön arvosta muodostuu tutkintoon johtavan koulutuksen myynnistä ja perustuu opiskelijoilta perittäviin mak-

suihin. Suomalaisten korkeakoulujen tutkintoon johtava koulutus on sekä kotimaisille opiskelijoille että kansainvälisille opiskelijoille pääsääntöisesti maksutonta. Suomalaiset korkeakoulut voivat tiettyin ehdoin periä maksuja EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta vain määräaikaiseen lukukausimaksuko-keiluun kuuluvissa ylempään korkeakou- lututkintoon johtavissa ohjelmissa. Suo- malaiset korkeakoulut voivat myös myydä tutkintoon johtavaa koulutusta EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille tilauskoulutuksena, jolloin koulutuksen tilaa ja maksaa joku muu kuin opiskelija.

Kaikki tutkintoon johtava korkeakou- lutus ei kuitenkaan ole Suomessa mak- sutonta. Ulkomailla toimivat korkeakou- lut ovat löytäneet suomalaiset korkea- koulutusmarkkinat ja niiltä maksavia asiakkaita. Rajat ylittävä koulutus ja kou- lutuspalvelujen kauppa lisääntyy. Rajat ylittävä koulutuspalvelujen myynti vai- kuttaa myös korkeakoulutustarjontaan Suomessa.

Avainsanat: ammattikorkeakoulu, yliopisto, maksullinen korkeakoulutus, lukukausimaksukokeilu, tilauskoulutus, koulutusvienti

Kasvava ja kansainvälistyvä korkeakoulutus

Korkeakoulutus on ollut maailman nopeimmin kasvavia sektoreita. Vuonna 2000 korkea- kouluissa opiskeli Unes- con mukaan noin 100 miljoonaa henkilöä ja vuonna 2010 jo noin 177 miljoonaa henkilöä (OECD, 2012). Korkeakoulusektorin kasvuvauhti on kuitenkin jonkin verran hiipumassa. Tuoreen British Councilin (2012) selvi- tyksen mukaan korkeakoulutukseen osallistuneiden määrä on viimeisten 20 vuoden aikana kasvanut yli 5 prosentin vuosivauhtia ja vuodesta 2002 vuoteen 2009 lähes 6 prosenttia vuodessa. Kor- keakoulutukseen osallistuvien määrän odotetaan 2010-luvulla kasvavan kuiten- kin enää keskimäärin 1,4 prosenttia vuodessa. Suurimmat korkeakoulutus- alueet ovat Kiina, Intia, Yhdysvallat ja Venäjä. Näissä maissa opiskelee yhteen- sä noin 45 prosenttia maailman korkea-

kouluopiskelijoista. Maantieteellisesti korkeakoulutuksen määrällinen paino- piste on siirtynyt lännestä itään, kasva- viin talouksiin.

Edellä mainitun British Councilin ra- portin mukaan korkeakoulutuksen mää- rällinen kasvu sekä opiskelijoiden kan- sainvälinen liikkuvuus ovat seuranneet maailmankaupan liikkeitä. Kauppavir- tojen ja opiskelijavirtojen välillä on voi- makas korrelaatio. Siellä missä hyvin- vointi lisääntyy, lisääntyy myös opiskeli- jaliikkuvuus. Alhaisen bruttokansan- tuotteen maissa talouskasvu saa aikaan bruttokansantuotteen kasvua suurem- man opiskelijaliikkuvuuden kasvun.

Oman maansa ulkopuolella opiskele- vien korkeakouluopiskelijoiden määrä on myös kasvanut voimakkaasti. Vuon- na 1975 noin 800 000 korkeakoulu- opiskelijaa suoritti tutkintoa oman maansa ulkopuolella. Vuonna 2010 kan- sainvälisiä opiskelijoita oli jo noin 4,1 miljoonaa. 2000-luvulla vuosittainen keskimääräinen liikkuvuuden kasvu-

vauhti on ollut hieman yli 7 prosenttia. Viime vuonna yli puolet kaikista kansainvälisistä opiskelijoista oli aasialaisia opiskelijoita, erityisesti Kiinasta, Intiasta ja Koreasta. Noin 83 prosenttia kaikista kansainvälisistä opiskelijoista opiskelee G20 maissa ja 77 prosenttia kaikista kansainvälisistä opiskelijoista OECD-maissa (OECD, 2012). Eurooppa on suosittu korkeakoulualue, mutta Latinalaisen Amerikan ja Karibian alue, Oseania ja Aasia, joissa on kasvava ja kansainvälistyvä korkeakoulusektori, kiinnostaa entistä useampaa myös opiskelumaana.

Korkeakoulutus on vain harvoin ilmaista opiskelijalle

Korkeakoulutuksesta peritään useimmissa maissa erilaisia maksuja, kuten hakumaksuja, rekisteröitymismaksuja ja lukukausimaksuja. Usein maksujen perimiseen ja suuruuteen vaikuttaa opiskelijan kansalaisuus. Esimerkiksi Skotlannissa skotlantilaisten opiskelijoiden ja Britannian ulkopuolelta tulevien EU-maiden opiskelijoiden ei yleensä tarvitse maksaa lukukausimaksuja, vaan Skotlannin hallitus voi anomuksesta maksaa lukukausimaksut opiskelijoiden puolesta. Walesilaiset, pohjoisirlantilaiset ja englantilaiset sen sijaan maksavat lukukausimaksuja myös skotlantilaisissa korkeakouluissa. Eräissä maissa, kuten Virossa ja Tšekin tasavallassa, maksuja voidaan periä vieraskielisessä koulutuksessa olevilta, riippumatta opiskelijan kansalaisuudesta. Maksujen suuruuteen voi vaikuttaa myös esimerkiksi opintoala, opiskelijan sosioekonominen tilanne, opinnoissa menestyminen ja opintojen suorittaminen tavoiteajassa. Bolognan prosessiin osallistuvasta 47 maasta ainoastaan seit-

semän maata ei perinyt lainkaan lukukausimaksuiksi luokiteltavia maksuja alempaan korkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa lukuvuonna 2010/2011 (EACEA, 2012).

Samansuuntaisen kuvan antaa myös Eurooppalaisen yliopistojärjestön EUA:n vuonna 2011 toteuttama automiaselvitys, jossa oli mukana yhteensä 28 maata (EUA, 2011). Selvityksen keskeisenä tavoitteena oli kartoittaa, missä määrin korkeakoulut itse voivat vaikuttaa maksujen perimiseen. Selvityksen mukaan korkeakoulut voivat vapaammin päättää EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta perittävästä maksuista. Korkeakoulut eivät raportin mukaan peri oman maan tai EU-maiden kansalaisilta maksuja Tšekin tasavallassa, Tanskassa, Suomessa, Kreikassa, Islannissa, Irlannissa, Norjassa, Puolassa, Slovakiassa ja Ruotsissa. Samoin toimivat korkeakoulut eräissä Saksan osavaltioissa. Selvityksen mukaan EU/ETA -alueen ulkopuolisilta opiskelijoilta ei peritä maksuja ensimmäisen ja toisen syklin korkeakouluopinnoista Tšekin tasavallassa, Suomessa, Islannissa, Norjassa sekä eräissä Saksan osavaltioissa (EACEA, 2012).

Eurydicen mukaan ensimmäisellä syklillä eli kandidaattivaiheen koulutuksessa yleisimmin perittävän maksun suuruus ei nouse yli 3 000 euron, mutta toisella syklillä eli maisterivaiheen koulutuksissa perittävän yleisimmän maksun suuruus vaihtelee Euroopassa maittain muutamasta kymmenestä eurosta noin 7 000 euroon (EACEA, 2011). Useimmissa maissa, joissa lukukausimaksuja peritään, ulkomaalaiset maksavat suurempia maksuja kuin oman maan kansalaiset (OECD, 2011).

Maksuja on kuitenkin vaikea verrata, sillä maksut vaihtelevat usein mm. kansalaisuuden tai opintoalan perusteella. Maksuja myös nimetään eri tavoin. Joissain maissa maksetaan esimerkiksi rekisteröintimaksuja, joita ei kuitenkaan varsinaisesti luokitella lukukausimaksuiksi. Maksukäytäntöjen rinnalla tulisi myös samalla tarkastella apurahakäytäntöjä, opinto-tukien ja -lainojen kokonaisuutta, verotuskäytäntöjä ja muuta yhteiskunnan tarjoamaa tukea, jotta todella päästäisiin käsiksi siihen, missä määrin yksilö ja yhteiskunta jakavat koulutuskustannuksia.

Suomessa tutkintoon johtava koulutus on lähes aina opiskelijalle maksutonta

Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja osuus opiskelijoista on kasvanut voimakkaasti 2000-luvulla. Suomalaisissa ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa opiskeli vuonna 2001 hieman alle 6 900 ulkomaalaista tutkinto-opiskelijaa. Vuonna 2011 heitä oli jo yli 17 600 (ks. esim. CIMO, 2011).

Suurin osa tutkinto-opiskelijoista tulee EU/ETA-alueen ulkopuolelta. Vuonna 2006 EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien osuus kaikista alemmaa ja ylempää korkeakoulututkintoa yliopistoissa suorittavista ulkomaalaisista opiskelijoista oli 66 prosenttia, vuonna 2010 vastaava luku oli 74 prosenttia. Ammattikorkeakouluissa alemmaa korkeakoulututkintoa nuorten koulutuksessa suorittavien EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien määrä on vastaavasti samalla aikavälillä kasvanut 77 prosentista 84 prosenttiin. Vuonna 2010 EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien osuus kaikista ulkomaalaisista opiskeli-

joista oli 76 prosenttia (ks. esim. OKM, 2012b).

Suomalaiset korkeakoulut voivat periä maksuja muusta kuin tutkintoon johtavasta koulutuksesta, mutta tutkintoon johtavassa koulutuksessa vain ns. EU/ETA alueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta lukukausimaksukokeilun kuuluvissa ohjelmissa ja tilauskoulutuksena järjestettävässä koulutuksessa. Lukukausimaksukokeilun taustalla oli pitkälti se, että useat suomalaiset korkeakoulut toivoivat maksujen perimismahdollisuutta, jotta voisivat täysipainoisesti osallistua ja hyötyä kansainvälisestä yhteistyöstä ja siihen liittyvistä rahoitusmahdollisuuksista, esimerkiksi Erasmus Mundus-ohjelmasta. Yhteistutkinto-ohjelmissa suomalaiset korkeakoulut koettiin haastavina kumppaneina, koska maksukäytännöt olivat niin erilaisia.

Maksujen perimisen edellytyksenä on apurahajärjestelmä.

Tanska otti käyttöön maksut kaikille kolmansien maiden kansalaisille luvulla vuonna 2006/2007 ja Ruotsi viime vuonna. Suomessa ammattikorkeakouluilla ja yliopistoilla on ollut vuoden 2010 alusta lähtien mahdollisuus periä maksuja vieraskieliseen ylempään korkeakoulututkintoon ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutusohjelmaan hyväksytyiltä ETA/EU-alueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta. Maksujen perimisen edellytyksenä on, että korkeakoululla on apu-

rahajärjestelmä, jolla voidaan tarvittaessa tukea maksullisiin ohjelmiin osallistuvien opiskelijoiden opiskelua. Maksuja on tarkoitus periä opiskelutarkoituksessa Suomeen tulleilta, joten mm. Suomessa pitkään oleskelleilla tai heidän perheenjäseniltään maksuja ei ole lupa periä. Maksujen perimismahdollisuus päättyy vuoden 2014 lopussa, mikäli sitä ennen ei tehdä uusia päätöksiä (OKM, 2003, 2010a).

Kokeilua seurataan säännöllisesti. Seurannan ja arvioinnin tavoitteena on tuoda esille kokeilun vaikutuksia korkeakoulutuksen kansainvälistymiseen ja vetovoimaan sekä vieraskielisen korkeakoulutuksen laatuun. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman seuranta- ja arviointiryhmän väliraporttien (2011, 2012a) mukaan lukukausimaksukokeiluun osallistuminen on ollut määrällisesti vähäistä ja kokeilun käynnistyminen erittäin varovaista. Lukuvuonna 2011/2012 lukukausimaksuja perittiin vain 24 ohjelmassa. Maksavia opiskelijoita oli yhteensä 110. Suurin osa maksavista opiskelijoista on kiinalaisia, pakistanilaisia, venäläisiä, iranilaisia ja intialaisia. Yleisin korkeakoulujen ilmoittama maksun suuruus on 8 000 euroa lukuvuodessa. Useimmat lukukausimaksuja maksavat opiskelijat saavat apurahaa, joka kattaa lukukausimaksun joko osittain tai kokonaan. Lisäksi osa apurahoista sisältää rahoitusta elinkustannuksiin (OKM, 2012a).

Tilauskoulutus räätälöitiin koulutusviennin tarpeisiin

Korkeakoulut ovat vuodesta 2008 lähtien voineet periä maksuja myös ns. tilauskoulutuksena järjestetystä tutkintoon johtavasta koulutuksesta. Tilauskoulutuslainsäädännön

taustalla oli ajatus siitä, että suomalaisella korkeakoulutuksella on kysyntää ja esimerkiksi eri valtiot voisivat olla halukkaita ostamaan suomalaista korkeakoulutusta kansalaisilleen. Korkeakoulut ovat voineet järjestää maksullista tilauskoulutusta ryhmälle joko Suomessa tai Suomen rajojen ulkopuolella. Tilauskoulutuksessa opiskelijoiden tulee olla muita kuin Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden kansalaisia, EU:n kansalaisia tai heihin rinnastettavia tai Suomessa pitkään oleskelleita kolmannen maan kansalaisia.

Tilaaajana ja rahoittajana voi olla yksityis- tai julkisoikeudellinen oikeushenkilö, kuten valtio, kansainvälinen järjestö, julkisyhteisö, säätiö, tai yksityinen yhteisö. Maksuja ei kuitenkaan voi suoraa tai välillisestikään periä opiskelijoilta. Eräs tärkeä tilauskoulutuksen periaate on, että tilauskoulutuksen järjestäminen ei saa heikentää korkeakoulujen perus- tai jatkokoulutusta. Korkeakoulujen on tästä syystä perittävä tilauskoulutuksen järjestämisestä vähintään koulutuskustannukset kattava maksu. Tilauskoulutusta ei samanlaisilla reunaehdoilla toteuteta monessakaan maassa, mutta esimerkiksi Ruotsissa tilauskoulutusta on säädelty samaan tapaan kuin Suomessa.

Onko koulutusviennissä onnistuttu?

Valtioneuvosto on nähnyt koulutuksen yhtenä merkittävistä suomalaisista vientialoista. Valtioneuvosto teki keväällä 2010 periaatepäätöksen suomalaista koulutusvientä koskevista strategisista linjauksista. Strategian tavoitteena on, että koulutusala nousisi merkittäväksi vientialaksi ja työllistäisi jatkossa suomalaisia koulutuksen

Suomalaisen koulutus- osaamisen tuotteistaminen ja vienti on osoittautunut haasteelliseksi.

asiantuntijoita. Tavoitteena on, että Suomi on yksi maailman johtavista koulutukseen ja koulutusjärjestelmän laatuun perustuvista talouksista, ja että koulutuksen osuus Suomen kokonaisviennistä kasvaa merkittävästi vuoteen 2015 mennessä (OKM, 2010b). Tavoitteet toteutetaan opetusministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja ulkoasiainministeriön sekä muiden eri toimijoiden yhteistyönä. Esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön rahoittama Future Learning Finland -hanke tukee koulutusvientialan yritysten, ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen koulutusvientihankkeita. Eri hallinnon alat ovat tiivistäneet yhteistyötään suomalaisen viennin tueksi sekä kotimaassa että kohdemaissa. Tasavallan presidentti ja eri ministeriöt ovat ilmaisseet tukensa yritysten ja julkisten palveluntarjoajien vientipyrkimyksille. Työtä tuetaan eri toimijat yhdistävällä verkostomaisella Team Finland -konseptilla.

Suomalaisen koulutusosaamisen tuotteistaminen ja vienti on osoittautunut haasteelliseksi. Haasteita on tullut esille Future Learning Finland -hank-

keen yhteydessä ja niitä on kartoitettu mm. lukukausimaksukokeilun seurannan yhteydessä ja tilauskoulutuksen osalta CIMO:n laatiman selvityksen avulla. Tutkintoon johtavan koulutuksen myynti on yksi selkeimmistä vientituotteista, mutta korkeakoulut ovat viestittäneet, että nykyisen lainsäädännön reunaehdot asettavat tutkintoon johtavan koulutuksen viennille runsaasti rajoituksia. Kokeilun määräaikaisuus sekä maksuttoman ja maksullisen tarjonnan rinnakkaiselo on nähty ongelmallisena. Lukukausimaksukokeilu koskee korkeakoulujen ylempään korkeakoulututkintoon johtavia ns. maisterivaiheen koulutuksia. Ammattikorkeakouluissa lähes kaikki ulkomaalaiset opiskelijat opiskelevat kuitenkin ammattikorkeakoulututkintoon johtavissa ohjelmissa, jotka eivät ole kokeilun piirissä. Korkeakoulujen näkemyksen mukaan lainsäädännössä määritelty tilauskoulutus on kansainvälisesti vähän tunnettu ja laissa määriteltyjä koulutuksen tilaajia on ollut vaikea löytää. Hankaluutena on pidetty myös sitä, että opiskelijalta ei tilauskoulutuksessa voi periä minkäänlaisia maksuja. Korkeakoulujen näkökulmasta on ollut myös epäselvää, ulottuuko korkeakoulun vastuu sen varmistamiseen, ettei koulutuksen tilaaja peri koulutukseen osallistuvilta maksuja.

Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO kartoitti vuonna 2010 tilauskoulutuksen käynnistymistä ja siihen liittyviä kokemuksia (CIMO, 2010). Käytännön kokemuksia tutkintoon johtavasta tilauskoulutuksesta oli tuolloin ja on edelleenkin melko vähän. Selvä enemmistö CIMO:n kyselyyn osallistuneista korkeakouluista ilmoitti kuitenkin olevansa kiinnostunut tilauskoulutuksen kehittämisestä. Korkeakoulut näkevät tilauskoulutukselle mahdolini-

suuksia monilla eri aloilla. Ammattikorkeakoulut painottivat liiketaloutta, sairaanhoitajakoulutusta sekä muuta hyvinvointialaa sekä tietotekniikkaa. Yliopistot pitivät tilauskoulutusta mahdollisena mm. kauppa- ja taloustieteissä, kasvatustieteissä ja opettajankoulutuksessa. Mahdollisina tilauskoulutuksen kohdealueina korkeakoulut pitivät yleisimmin Aasiaa, Lähi-itää, Persianlahden aluetta, Afrikkaa ja Venäjää. Selvityksen mukaan tilauskoulutuksen esteinä pidettiin toimintaan kohdennettavien voimavarojen vähäisyyttä, tilauskoulutuksen vaatiman osaamisen puutetta sekä lainsäädännön asettamia reunaehdoja tilauskoulutuksen järjestämiselle. Kehittämistarpeita nähtiin myös korkeakoulujen sisäisen ja korkeakoulujen välisen asiantuntijayhteistyön lisäämisessä, verkottumisessa ja tiedonvaihdossa (CIMO, 2010).

Koulutuksen kansainvälistymisellä ja osaamisen viennillä on monia muotoja. Eräät suomalaiset korkeakoulut ovat perustaneet tai perustamassa *etäkampuksia ja sillanpääasemia*, jotka tukevat koulutusta, tutkimusta ja yritys yhteistyön lisäksi osaamisen vientiä. Esimerkiksi Itä-Suomen yliopisto on perustanut yhdessä Nanjingin yliopiston kanssa etäkampuksen Kiinaan. Aalto-yliopistolla on Aalto-Tongji Design Factory -sillanpääasema Shanghaissa, Kiinassa.

Useat korkeakoulutuksen asiantuntijat tarjoavat *konsultointia* yksityishenkilöinä tai toimivat esimerkiksi konsultointiyriytysten tai kansainvälisten organisaatioiden välityksellä suomalaisen koulutusosaamisen viejinä. Suomalaiset korkeakoulut ja yritykset ovat solmineet myös erilaisia koulutuskonsultointisopimuksia.

Jyväskylän alueen korkeakoulut ja koulutuskuntayhtymä ovat perustaneet *yhteisen yrityksen*, Edu Cluster Finlandin, joka myy kehittämis- ja koulutuspalveluja Suomessa ja ulkomailla. Yrityksen kautta on jo käynnistynyt koulutusvientihankkeita esimerkiksi opettajankoulutuksessa (esim. Abu Dabi, Kiina). Haaga-Helia ammattikorkeakoulun tytäryritys Haaga-Helia Global Education Services keskittyy koulutusvientiin ja on esimerkiksi Saudi-Arabiassa toiminut tiiviissä yhteistyössä EduCluster Finlandin kanssa. Useat korkeakoulut myyvät täydennyskoulutusta ja kehittämisohjelmia maksullisina palveluina myös ulkomaille. Suomalaiset opettajakorkeakoulut tekevät koulutusviennin alueella tiivistä yhteistyötä ja pyrkivät tekemään kohdemaihinsa yhteisiä vientiponnisteluja yhteistyössä Future Learning Finlandin ja sen yhteistyöyritysten kanssa. Aktiivisuutta on ja osa tehdyistä tarjouksista on muuttumassa sopimuksiksi.

Vapaa pääsy koulutusmarkkinoille, mikä muuttuu?

Koulutuspalvelut kuuluvat Maailman kauppajärjestö WTO:n palvelukaupan yleissopimukseen (General Agreement on Trade of Service, GATS), jolla pyritään kaupan esteiden purkamiseen (WTO, 1995). GATS-sopimuksessa palvelujen tarjoaminen ryhmitellään seuraavasti:

1. Rajat ylittävä palvelun tarjonta, cross border supply
2. Palvelun tarjoaminen ulkomailla, consumption abroad
3. Kaupallinen läsnäolo ulkomailla, commercial presence
4. Luonnollisten henkilöiden tilapäinen läsnäolo, presence of natural persons.

Sopimus kattaa esimerkiksi virtuaaliopetuksen, etäkampustoiminnan ja franchising-toiminnan, ulkomailla opiskelevat korkeakouluopiskelijat sekä tutkintoon johtavan koulutuksen myynnin kansainvälisille tutkinto-opiskelijoille. Sopimuksen keskeinen periaate on, että kaikille palvelujen tarjoajille tarjotaan pääsy markkinoille ja että kaikkia palveluntarjoajia on kohdeltava samoin kuin oman maan palveluntarjoajia. Koulutuksen katsotaan kuuluvan yleisiin ja yhtäläisiin julkisiin palveluihin. Sopimus mahdollistaa kuitenkin sen, että julkiseksi määritellyt palvelut jätetään sopimuksen ulkopuolelle. Suomi on monien eurooppalaisten maiden tapaan katsonut, että korkeakoulutus on osa julkista palvelua. Korkeakoulutusta voidaan rahoittaa valtion talousarviosta osoitetuilla määrärahoilla.

Suomessa on pitkään toiminut vain suomalaisia, julkisin varoin tuettuja korkeakouluja, joiden lupa toimia perustuu korkeakoululainsäädäntöön ja opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämiin toimilupiin. Viime vuoden ja kuluvan vuoden aikana Suomeen on perustettu joitain yksityisiä korkeakouluja, jotka eivät ole valtion rahoituksen ja ohjauksen piirissä, eivätkä voi myöntää suomalaisia korkeakoulututkintoja. Myös kaksi virolaista yliopistoa on aloittanut toimintansa Suomessa ja muitakin kiinnostuneita toimijoita on parhaillaan selvittämässä toimintamahdollisuuksia Suomessa. Miksi Suomeen? Virolaiset yliopistot perustelivat päätöstään sillä, että heillä oli joka tapauksessa jo usean vuoden ajan ollut suomalaisia opiskelijoita. Miksei siis tuoda koulutusta lähemmäksi opiskelijoita, Suomeen? Virolaisen yliopiston Suomessa tarjoama oikeustieteen alan koulutus on suosittu ja kovin kilpailtu ala Suomessa. Vain noin joka

Eri puolilla maailmaa taistellaan ns. tutkintomyllyjä vastaan.

kymmenes oikeustiedettä opiskelemaan pyrkivä pääsee aloittamaan oikeustieteen opinnot suomalaisissa yliopistoissa, ehkä yhden tai useamman vuoden odottelun tai maksullisen valmennuskurssin jälkeen. Kysyntää siis on, sillä yhteensä yli sata suomalaista on jo aloittanut oikeustieteen tai kauppatieteen alan opinnot virolaisissa Suomessa toimivissa yliopistoissa. Opiskelijat maksavat koulutuksesta noin 5 000 – 10 000 euroa vuodessa.

Ulkomaisten korkeakoulujen kiinnostus suomalaisia opiskelijoita kohtaan on myös tuonut mukanaan suomalaisesta näkökulmasta uudenlaisia palveluja. Yhden ulkomaisen yliopiston on uutisoitu sopineen suomalaisen valmennusyrityksen kanssa siitä, että yliopisto maksaa yritykselle sen yliopistoon hankkimista suomalaisista opiskelijoista. Opiskelijaksi haluava maksaa yritykselle noin 2 500 euroa, joka on osa ulkomaisen yliopiston lukukausimaksuja. Käytännössä yliopistoon ei pääse ilman suomalaisyrityksen apua. Yritys etsii opiskelijalle myös asunnon ja opastaa elämään opiskelumaassa.

Eri puolilla maailmaa taistellaan ns. tutkintomyllyjä vastaan. Tutkintomyllyjen toiminta ylittää valtioiden rajat ja tutkintotodistuksia ilman opiskeluel-

voitetta kaupataan myös suomalaisille. On mahdollista, että suomalaisiin korkeakouluihin ja suomalaiseen työelämään hakeutuvilla on myös näitä tutkintotodistuksia. Olisi tärkeää lisätä korkeakoulujen ja työnantajien tietoisuutta tutkintokaupasta ja niistä tavoista, joilla asiakirjojen oikeellisuus ja tausta voidaan tarkistaa. Osaamista Suomessa ja maailmalla on. Se pitäisi vain saada laajempaan käyttöön.

Suomalaiset korkeakoulut tarjoavat koulutuspalveluja entistä enemmän ulkomailla. Myös korkeakoulutustarjonta Suomessa tulee ulkomaisten yliopistojen toiminnan kautta lisääntymään. Suomessa tulee olemaan, ja jo onkin, sekä opiskelijalle maksutonta korkeakoulutusta että mahdollisuuksia suorittaa korkeakoulututkinto maksullisessa koulutuksessa. Uutta tilannetta ja sen vaikutuksia esimerkiksi muuhun koulutustarjontaan, opintotukeen ja muihin opintososiaalisiin etuihin joudutaan varmaankin arvioimaan. Pohdinta ulottune ”GATS-hengessä” myös muille hallinnonaloille esimerkiksi maahantuloon ja yritystoimintaan liittyvissä kysymyksissä. Kyky osoittaa tarjoavansa laadukasta koulutusta tulee sekä suomalaisten ulkomailla toimivien korkeakoulujen että Suomessa toimivien ulkomaalaisten korkeakoulujen kohdalla nousemaan entistä enemmän esille. Riittävätkö nykyiset käytännöt ja välineet vai tarvitaanko pussillinen uusia?

Lopuksi

”Suomi on maailman paras maa”. ”Suomi on maailman vähiten epäonnistunein valtio”. ”Suomalaiset koululaiset ovat parhaiten menestyneitä Pisa-vertailussa”. ”Suomi on edelläkävijä korkeakoulu-

tukseen pääsyn ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden suhteen”. Edellä mainitun kaltaiset otsikot kansainvälisessä mediassa ja kansainvälisissä vertailuissa ovat lisänneet kiinnostusta Suomea ja suomalaista koulutusta kohtaan. Suomalaista koulutusjärjestelmää ja koulutuspolitiikkaa käytetään vertailukohtana eri puolilla maailmaa.

Suomessa on koulutusosaamista, jota on mahdollista hyödyntää myös Suomen rajojen ulkopuolella, joko hintalapun kanssa tai ilman sitä. Suomalaista koulutusjärjestelmää, koulua, opetusratkaisua tai opettajankoulutusta ei kuitenkaan sellaisenaan voi siirtää toiseen maahan ja kulttuuriin. Jotta osaamista voitaisiin viedä, se pitää ensin paketoita tuotteeksi ja räätälöidä ostajan tarpeisiin. Osaamisen tuotteistaminen ja sopivien markkinoiden löytäminen on kuitenkin osoittautunut haastavaksi projektiksi. Korkeakoulut ja koulutusalan yritykset myyvät hyvin ”brändättyä” täydennyskoulutusta sekä Suomessa että ulkomailla. Suomalaiset yritykset rakentavat koulurakennuksia ja -pihoja, vievät opetusteknologiaa ja kehittävät oppimateriaaleja, toisinaan yhteistyössä korkeakoulujen kanssa.

Suomessa on myös ”valmiita tuotteita”, joilla on kysyntää: suomalaista korkeakoulututkintoa ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa suoritti viime vuonna yli 17 000 ulkomaalaista opiskelijaa. Suomalaisilta korkeakouluilta haluttaisiin myös ulkomailla ostaa tutkintoon johtavaa koulutusta siten, että opiskelijat maksaisivat koulutuksesta. Opiskelijoilta ei kuitenkaan Suomen rajojen ulkopuolellakaan voida periä maksuja tutkintoon johtavassa koulutuksessa.

Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelman mukaan Suomen menestyksen ja hyvinvoinnin kasvu on riippuvainen laajasta sivistyksestä, ammattitaidosta ja korkeasta osaamisesta. Hallituksen tavoitteena on nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä. Tavoite edellyttää tiivistyvää kansainvälistä vuorovaikutusta. Kansainväliset opiskelijat ovat silta suomalaisen yhteiskunnan ja kansainvälisen yhteisön välillä ja luovat edellytyksiä yritysten kansainvälistymiselle sekä suomen tieteen ja tutkimuksen kehittymiselle. Kansainvälisen opiskelijamäärän kasvattaminen nykyisellä rahoituspohjalla ei kuitenkaan ole realistinen vaihtoehto. Ne maat, jotka ovat kasvattaneet ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän tasolle, jolla on riittävän suuri vaikutus korkeakoulu-yhteisön kansainvälistymiseen, ovat yleensä maita, joissa korkeakoulujen rahoituspohjaa on laajennettu.

Lähteet

British Council. (2012). *The shape of things to come: Higher education global trends and emerging opportunities to 2020*. London: British Council.

CIMO. (2010). *Tilaukoulutuksen toimivuus. Havaintoja korkeakouluille suunnatun kyselyn pohjalta*. Helsinki: Centre for International Mobility. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/20859_Tilaukoulutuslainsaadannon_toimivuus_raportti_CIMO_082010.pdf.

CIMO. (2011). *Ulkomaiset tutkinto-opiskelijat Suomen korkeakouluissa 2001–2011*. Helsinki: Centre for International Mobility. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/25560_UTO_kokonaismaarat20012011.pdf.

EACEA. (2012). *The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report*. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: <http://www.ehea>.

[info/Uploads/%281%29/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf](http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf).

EACEA. (2011). *Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension 2011*. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf.

EUA. (2011). *The European Higher Education Area in 2012. The scorecard*. Brussels: European University Association.

OECD. (2011). *Education at a Glance 2011: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2011-en>.

OECD. (2012). *Education at a Glance 2012: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>.

OKM. (2003). *Ammattikorkeakoululaki*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 18.09.2012 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030351>.

OKM. (2010a). *Yliopistolaki*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 18.09.2012 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1997/19970645>.

OKM. (2010b). *Kiinnostuksesta kysynnäksi ja tuotetuiksi. Suomen koulutusviennin strategiset linjaukset. Valtioneuvoston periaatepäätös*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm11.pdf?lang=fi>.

OKM. (2012a). *Korkeakoulujen lukukausimaksukokeilun seurantaraportti*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/lukukausimaksukokeilu/index.html>.

OKM. (2012b). *EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevien osuus kaikista ulkomaisista opiskelijoista ja suoritetuista tutkinnoista*. Lähde: Tilastokeskus. Julkaisematon.

WTO. (1995). *General Agreement on Trade in Services (GATS)*. Geneva: World Trade Organization. Luettu 29.11.2012 osoitteesta: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf.